

Rolf Kenneth Myhre

Yunus

- en frontløber

VisdomsNettet

www.visdomsnettet.dk

Yunus - en frontløber

Rolf Kenneth Myhre

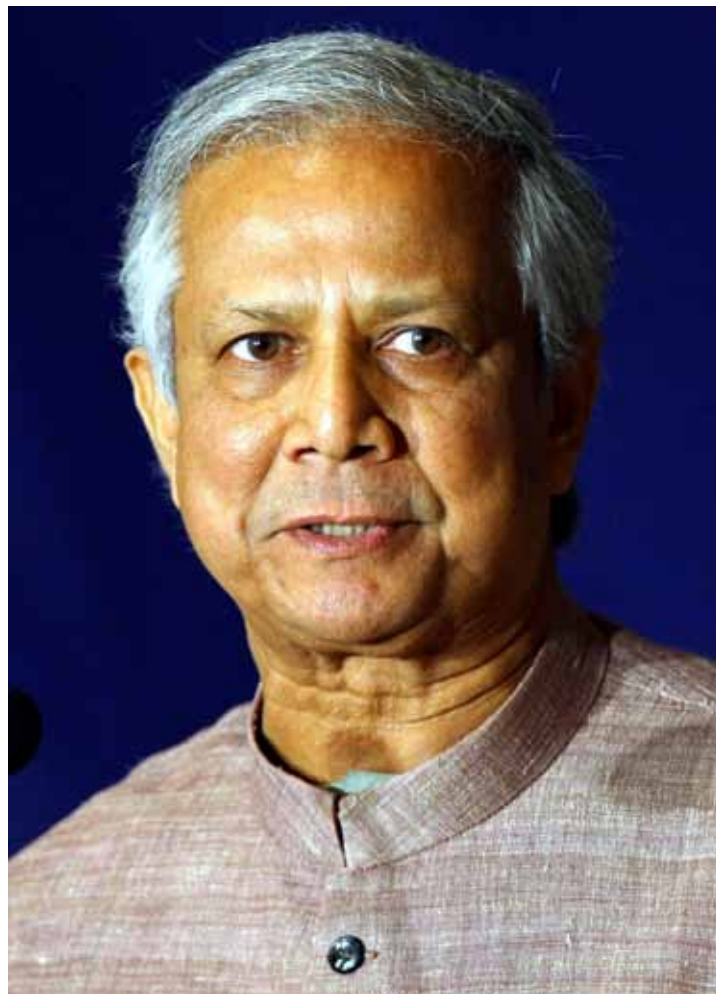
VisdomsNettet
www.visdomsnettet.dk

Yunus - en frontløber

Af Rolf Kenneth Myhre

Bekæmpelse af verdens fattigdom
med mikrokredit.

Muhammad Yunus og *Grameen Bank* fik *Nobels Fredspris*.
Denne artikel giver en kort præsentation af Yunus,
af hans bankvirksomhed og af hans filosofi om økonomi.

Født i 1940 i Chittagong

I 1998 udgav Muhammad Yunus sin selvbiografi "*Banker to the Poor: The autobiography of Muhammad Yunus, founder of the Grameen Bank*". Yunus blev født i 1940 og voksede op i millionbyen Chittagong i nutidens Bangladesh. Af fjorten børn var han én af ni overlevende. Hans far var guldsmed. Yunus fuldførte sin uddannelse i økonomi i USA og vendte tilbage til Bangladesh i 1972 nogle måneder

efter landets frigørelse. Hans nationalfølelse var stærk, og derfor deltog han aktivt i genopbygningen af landet. Yunus fik stillingen som chef og professor ved fakultetet for økonomi ved Chittagongs universitet. Han deltog desuden i flere jordbrugseksperimenter, der kunne blive til hjælp for de fattige.

Fattige – allerfattigste

Han indså, at hans mission ikke var at hjælpe "fattige", men at hjælpe de "allerfattigste". I lighed med mange nødhjælpsorganisationer var det hensigtsmæssigt – set fra et totalt samfundsperspektiv – at investere i kvinder i stedet for i mænd. Problemet for de fattigste over hele verden er, at ingen bank vil give dem kredit, og at private långivere kræver skyhøje renter. Som et personligt eksperiment i 1976 udlånte Yunus 27 dollars fra sin egen tegnebog til 42 personer. Han prøvede at få bankerne til at give de fattigste kvinder lån, men bankerne betragtede hans forespørgsel som absurd, for det ville være et brud på alle skrevne og uskrevne bankregler. Yunus så til slut bare én løsning: Han måtte selv starte en bankvirksomhed, der brød alle skrevne og uskrevne regler.

Bankvirksomhed for fattige kvinder

I årene 1977-83 eksperimenterede Yunus med bankvirksomhed for de fattigste kvinder. Han fik tilladelse til at etablere sin egen afdeling i syv forskellige banker. Dette medførte dog ikke en tilfredsstillende løsning. Den 2. oktober 1983 åbnede Yunus en selvstændig bank, *Grameen Bank*, der skulle drives efter hans egne principper. "Grameen" betyder "for landsbyen".

Enkle regler

Alle Grameen Bank-låntagere skal tilhøre en gruppe med fem medlemmer, som skal hjælpe og støtte hinanden, når der opstår problemer. Medlemmerne har dog ikke noget gruppeansvar. De skal ikke være garantanter for, at de andres lån bliver tilbagebetalt. Inden en kvinde kan blive låntager, skal hun gennemgå syv dages undervisning, som afsluttes med en mundtlig optagelsesprøve, hvor hun skal vise, at hun forstår bankens filosofi og udlånsprincipper. Hun skal også lære nogle slagord

udenad – i dag i alt 16 – som hun skal forsøge at leve op til. Disse slagord stimulerer bl.a. initiativer, der bekæmper uretfærdighed, og som kan forbedre svagheder ved det nuværende samfundssystem. Nogle af slagordene går ud på, at familierne skal være "mindre" end sædvanligt, at traditionen med "medgift" helt skal standses, at arrangerede barneægteskaber ikke må finde sted, at påføre andre uretfærdighed skal undgås, og at man altid skal vise villighed til at hjælpe hinanden.

Modstand fra bankverdenen

Yunus mødte hele vejen modstand fra det traditionelle bankvæsen, som på mange måder er blevet en levende fossil. Det ser i dag ud som om de ordinære bankers virksomhed udelukkende går ud på at tjene flest mulige penge i kraft af mindst muligt arbejde – og indsatsen skal helst være begrænset til standardiserede og traditionelle rutiner. *Grameen Bank* tog udgangspunkt i de fattiges behov og livssituation og tilpassede bankens virksomhed og procedurer derefter. Her beskrives nogle af forskellene på *Grameen Bank* og traditionel bankvirksomhed:

1. *Pantsikkerhed.* *Grameen Bank* spørger ikke efter pantsikkerhed. Traditionel bankvirksomhed er baseret på pantsikkerhed. Jo rigere en person er, jo større lån gives der. En person, der kun har lidt eller slet intet at stille som pantsikkerhed, får kan ikke låne. Det betyder, at over halvdelen af verdens befolkning ikke kan få et lån.
2. *Juridiske dokumenter og retslige procedurer.* *Grameen Bank* kræver ikke, at låntagerne underskriver juridiske dokumenter. *Grameen Bank* har heller ikke til hensigt at retsforfølge låntagere, der ikke betaler lånet tilbage til aftalt tid. Udlånsbeløbene udvides efterhånden, som låntageren viser evne og vilje til at tilbagebetale allerede godkendte lån.

3. *Rentebeløb* – tak. Grameen Bank skiller sig ud fra traditionel bankvirksomhed ved at låntageren under ingen omstændigheder skal betale mere i renter end selve beløbet på det oprindelige lån – uanset hvor lang tid det tager at tilbagebetale lånet. En kvinde, der låner 1.000 kr., vil aldrig komme til at betale mere tilbage end max. 2.000 kr.
4. *Traditionelle banker* ejes i de fleste tilfælde af rige mænd, og målet for dem er at maksimere profitten. Grameen Bank ejes af fattige kvinder, og målet er at hjælpe de fattigste ud af fattigdommen. Grameen Bank har desuden egne udlånsprocedurer og hjælpeprogrammer for tiggere.
5. *Traditionelle banker* holder til i storbyer, og kunderne skal komme til dem. Grameen Bank holder til i landsbyer og praktiserer opsøgende virksomhed.

Tilsvarende projekter verden over

Grameen Bank Replication Program blev lanceret i 1989 med det formål at bekæmpe fattigdom på verdensbasis. Det foregår ved, at der gives teknisk og finansiel støtte til at kopiere Grameen-projektet i andre lande. I skrivende stund er 89 Grameen Bank-projekter aktive i 28 lande. Erfaringen viser, at Grameen-projektet skal tilpasses den lokale kultur, men når det er sket, er mikrokredit lige så vellykket verden over som i Bangladesh. Det inkluderer både byer og ghettoer i Europa, USA og Canada. Yunus beskriver sine oplevelser i delstaten Arkansas i 1986, hvor daværende guvernør Bill Clinton havde inviteret ham til at opbygge et Grameen Bank-projekt. Hillary og Bill Clinton har siden været tilhængere af Grameen Bank-modellen.

Europæiske problemer for arbejdsløse

I Europa kan det at modtage, kontanthjælp, socialhjælp og arbejdsløshedsunderstøttelse være en uoverstigelig barriere for mange, der kunne tænke sig at forsøge sig som

iværksætter, for de fleste er i tvivl om det kan betale sig, fordi de mister rettigheden til hjælp og understøttelse ved at tjene penge. Det menneske, der muligvis har arbejdet mest med denne problemstilling i Europa, er Rosalind Copisarow. Hun var vicepræsident for *JP Morgan* og chef for deres polske afdeling, da hun i 1993 læste en artikel om *Grameen Bank*. Hun fratrådte sin stilling, og etablerede året efter med hjælp fra den polske finansminister en *Grameen Bank*-inspireret mikrofinansieringsinstitution i Polen – *Fundusz Mikro*.

I året 2000 stiftede hun mikrofinansieringsinstitutionen *Street UK* i England. Hun indså, at skattelovene og systemet for arbejds- og ledighedsunderstøttelse skulle ændres for at få modtagerne af understøttelse til at blive selvstændige næringsdrivende. Rosalind Copisarow bearbejdede og opfordrede myndighederne til at ændre systemet, og hun opnåede flere resultater. I dag har Rosalind Copisarow en vicepræsidentstilling for *ACCION International*, hvor hun skal forsøge at indføre mikrokredit i Tyrkiet, Kina og nogle af de fattigste områder i Afrika. Hun ser et stort potentiale i, at konventionelle banker kan oprette deres egne afdelinger for mikrofinansiering, fordi de allerede har infrastrukturen i orden.

Norge og Finland

Yunus (1998) roser også Bodil Maal, der lancerede mikrokreditprojekter på Lofoten i Norge og i det nordlige Finland for at standse den tiltagende fraflytning. Yunus besøgte selv Nordnorge for at studere resultaterne af projektet. Bodil Maal tog i 1992 initiativ til at oprette *Nettverkskreditt* i Norge – i dag findes der 80 grupper med 1.000 medlemmer. Tilbagebetalingen har været helt oppe på 99%.

Grameen Bank II

På grund af to større naturkatastrofer, der resulterede i en tilbagebetalingskrise, gennemgik *Grameen Bank* fra april 2000 til april 2002 et reorganiseringsprojekt af alle procedurer og udlånsbetingelser. Resultatet blev etablering af "*Grameen Bank II*". Følgende tal gælder pr. maj 2006 for *Grameen Bank* efter 23 års virksomhed.

- 94% af banken ejes af låntagerne – 6% af regeringen.
- Banken har 2.121 afdelinger, 17.887 ansatte, der arbejder i 67.670 landsbyer. Totalbeløbet, som er udlånt siden 1983 er 5,52 milliarder US-dollars. Heraf er 4,89 milliarder US-dollars blevet tilbagebetalt, og udestående fordringer er på 0.444 milliarder US-dollars. Dette giver en tilbagebetalingsgrad på 98,55%, hvilket er ekstremt godt set i forhold til traditionel bankvirksomhed.
- De sidste 12 måneder har udlånet pr. måned gennemsnitligt været 55,56 millioner US-dollars.
- Det totale antal låntagere er 6,33 millioner, 97% af dem er kvinder og ca. 80% af dem er analfabeter.
- 58% af låntagerne hos *Grameen Bank* har klaret at krydse fattigdomstærskelen. Resten bevæger sig støt og roligt hen imod denne tærskel nedefra.
- Renterne på lånene varierer efter typen af lån, men er altid lavere end de statslige bankers. Indskudsrenterne er mellem 8,5-12%.
- Med undtagelse af årene 1983, 1991 og 1992 har *Grameen Bank* i alle årene haft overskud.

Opbygning af en psykosocial infrastruktur

Yunus havde større ambitioner med *Grameen Bank* end at føre folk ud af fattigdom ved hjælp af mikrokredit – han ville også udvikle den psykosociale infrastruktur. Kombinationen af at tilhøre de allerfattigste og være vokset op som kvinde i en stærk patriarkalsk kultur (islamisk og hinduistisk) giver et dårligt selvværd – "*man er ikke noget værd og kan ikke noget*". Yunus brugte mikrokreditte som springbræt til at ændre kvindernes selvfølelse, der som resultat skulle føre til ændring af selve kulturen.

Antal fødsler i Grameen Bank-låntagerfamilier er betydeligt lavere end det nationale gennemsnit. Det viser, at så snart en kvinde har en regelmæssig indtægt, så skifter hun fra overlevelsesstrategi (flest mulige børn fordi de mange børn hovedsagelig har nytteværdi) til "livskvalitetsstrategi" (få børn, der kan gives kærlighed, omsorg og uddannelse).

Politisk bevidsthed

Den proces, som Grameen Bank-låntagerne måtte igennem, medførte, at disse kvinder gradvis blev politisk bevidste og interesserede. Yunus opfordrede dem gennem sin organisation til at bruge deres stemmeret, men uden at påvirke dem i den ene eller anden retning. Valget i 1996 var første gang flere kvinder end mænd brugte deres stemmeret. Et politisk parti, som havde et negativt syn på kvinder, blev nærmest fejlet ud af parlamentet, og 1.570 Grameen Bank-kvinder blev valgt ind i offentlige stillinger på lokalplan. Yunus har også bidraget til dannelsen af ca. 15 uafhængige entreprenørselskaber, der bidrager til at skabe teknologisk infrastruktur og arbejdspladser ude i landsbygderne. Mest kendt er måske *Grameen Phone*, hvor ældre kvinder fra landsbyen tjener en skilling ved at udleje en mobiltelefon.

Sociale forretningsentreprenører

Det ser ud, som om Yunus har en ambivalent holdning til kapitalisme. Han siger rent ud, at han på den ene side har en positiv holdning til kapitalisme, men at han på den anden side erkender klart, at noget er gået galt med nutidens form for kapitalisme. Han siger, at fattigdom ikke er de fattiges skyld. Skylden ligger i det socioøkonomiske system på grund af den måde, det er opbygget.¹ Det, der er fejlen ved nutidens kapitalistiske samfund, er ifølge Yunus, at der er alt for få af det, han kalder "sociale forretningsentreprenører". Dermed mener han virksomheder, der primært har en holistisk-altruistisk dagsorden, og som sekundært satser på og derfor også opnår økonomisk overskud. Løsningen for Yunus er at få samfundet til at etablere flere sociale entreprenører, for så vil man få et kapitalistisk "tog", hvor alle "vognene" (de forskellige sociale lag) samlet bevæger sig fremad mod øget velstand.

¹ Commonwealth Lecture, 2003

Er verdens fattigdomsbekæmpelse reel?

Yunus undrer sig over, at resten af verdens projekter til fattigdomsbekæmpelse ikke følger op på hans succes og lærer af den. Han har i særlig grad en negativ holdning til Verdensbanken og til de konsultantselskaber, der hjælper med at gennemføre udviklingsprojekter. Deres penge går *ikke* til de fattigste, men til projekter, der hovedsageligt kommer de rige til gode. Der går også enorme beløb til bestikkelse af offentlige tjenestemænd for at få deres godkendelse af projekterne. Yunus mere end antyder, at de største givere i verden til fattigdomsbekæmpelse egentlig ikke har som dagsorden at afskaffe fattigdommen.² Når afskaffelse af fattigdommen ikke er deres egentlige dagsorden, betyder det så, at de skjuler deres egentlige dagsorden bag *tilsyneladende inkompetence*?

2 Commonwealth Lecture, 2003

Kapitalismens værste sider kan bekæmpes

Yunus har med *Grameen Bank* og tilsvarende projekter verden over vist på en positiv måde, at mikrokredit er et kraftfuldt værktøj til at få mennesker ud af den værste fattigdom. Han har vist, at mikrofinansieringsinstitutioner, der er baseret på hans metoder, ikke er en samfundsudgift. De kan faktisk betale sig. Han er overbevist om, at mikrokredit kan blive nøglen til at udrydde verdensfattigdommen, og at *Grameen Bank* og de tilsvarende projekter skal tage sig af en betydelig procentandel. Mikrokredit kan sandsynligvis aldrig kompensere for eller rette op på de uretfærdigheder, som kapitalismen forårsager, men mikrokredit har vist sig som et af flere effektive værktøjer til afskaffelse af fattigdommen i verden i en overgangsperiode, hvor kapitalismens værste sider samtidig bekæmpes på makroniveau.

Yunus havde pr. juli 2006 modtaget 60 ærespriser verden over (ca. fem pr. år de seneste år). Han er æresdoktor ved 23 universiteter og har modtaget 15 andre æresbevisninger.

VisdomsNettet

www.visdomsnettet.dk